

РОЗДІЛ VI. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

УДК 373.2.016:745/749

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2025-2-23>

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ ІЗ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Федорович А. В.*кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти**Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка**вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Львівська область, Україна**orcid.org/0000-0001-6289-5039**afedorovych@dspu.edu.ua*

Ключові слова: організація художньо-продуктивної діяльності дошкільників, методи навчання рукоділля, художня праця дітей, методика проведення занять у закладі дошкільної освіти.

У статті зосереджено увагу на важливості проведення занять із художньої праці з дітьми дошкільного віку, розкрито методичні основи їх організації (дотримання поетапності; демонстрація послідовності виготовлення виробу; безпосередня практична робота вихованців; вправлення та поступове вдосконалення трудових дій; дотримання правил техніки безпеки; ускладнення завдань та самостійна творчість; аналіз дитячих саморобок та ін.) та підкреслено роль дошкільного педагога у цьому процесі.

Акцентовано на тому, що заняття з художньої праці у закладах дошкільної освіти проводяться починаючи із середньої групи, оскільки передбачають обов'язкову практичну роботу – виготовлення виробу в певній техніці рукоділля. За характером і змістом їх поділяють на теоретичні (мистецтвознавчі), практичні (зображувальні, образотворчі, декоративні, конструювальні), комбіновані, комплексні, інтегровані та ін. Вибір типу заняття визначається програмними вимогами та потребою формування у дітей конкретного віку практичних умінь та навичок художньо-продуктивної діяльності (предметно-практичної, технологічної, мистецько-творчої компетентностей). Для глибшого засвоєння різних видів рукоділля для дітей можуть організовуватися гуртки або студії образотворчого та декоративного мистецтва.

Наголошено, що важливим методом навчання художньої праці є вправа, котра завбачує повторення трудових, технічних дій (рухів, операцій) під час роботи з різними матеріалами та інструментами. Ідеться про вправлення ручної вмілості та досконалості, без яких важко щось виготовити та реалізувати свої ідеї. Із накопиченням дітьми трудового досвіду їм надається більше можливостей для самостійної роботи та художньо-естетичної творчості, позаяк їхні дії стають автоматичними, більш точними, плавними, впевненими.

Доведено, що вихователь відіграє ключову роль в організації та корекції художньої праці дітей. Він спостерігає, захочує, оцінює, мотивує малюків, аналізує їхню роботу та виготовлені вироби; реагує на дитячі потреби, запитує, підбираючи завдання, дизайн, матеріали для саморобок, урізноманітнюючи форми, методи, техніки виконання та ін.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF ORGANIZING ARTISTIC LABOR CLASSES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Fedorovych A. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of General Pedagogy
and Preschool Education
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Ivan Franko str., 24, Drohobych, Lviv region, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6289-5039
afedorovych@dspu.edu.ua*

Key words: *organization of art and craft activities for preschoolers, handicraft teaching methods, artistic labor classes for children, methods of organizing classes in preschool educational institutions.*

The article focuses on the importance of conducting artistic labor classes with preschool children, and explores the methodological foundations of their organization (adherence to stages; demonstration of the manufacturing sequence handmade craft; direct practical work by children; practice and gradual improvement of work skills; adherence to safety rules; increasing task complexity and fostering independent creativity; analysis of children's handmade crafts and other) and highlights the role of the preschool educator in this process.

It is emphasized that artistic labor classes in preschool educational institutions begin with the middle group, as they involve mandatory practical work – creating an item using a specific handicraft technique. These classes are categorized by their nature and content into: theoretical (art history-focused), practical (drawing, painting, decorative arts, construction), combined, complex, integrated, and others. The choice of class type depends on the curriculum requirements and the need to develop specific practical skills in children of a certain age for artistic and productive activities (which includes subject-practical, technological, and art-creative competencies). To help children more deeply master various types of handicrafts, art and decorative arts clubs or studios can be organized for them.

It is highlighted that a crucial method for teaching artistic labor is practice (exercise), which involves the repetition of work-related and technical actions (movements, operations) when working with various materials and tools. This focuses on developing manual dexterity and perfection, without which it is difficult to create anything or realize one's ideas. As children accumulate work experience, they are given more opportunities for independent work and artistic-aesthetic creativity, as their actions become more automatic, precise, fluid, and confident.

It's proved that a preschool teacher plays a key role in organizing and correcting children's artistic work. They observe, encourage, evaluate, and motivate the children, as well as analyze their work and finished products. He responds to children's needs and requests by selecting tasks, designs, and materials for crafts, and by diversifying the forms, methods, and techniques used.

Постановка проблеми. Сучасна дошкільна освіта орієнтується на розвиток індивідуальних творчих здібностей дітей, що актуалізує увагу до різних форм і засобів навчання. Одним із важливих інструментів роботи з малюками у закладі дошкільної освіти (ЗДО) є рукоділля, залучення до якого слугує покращенню у них дрібної моторики; формуванню практичних навичок роботи

з різними матеріалами, виготовлення цікавих виробів; удосконаленню художньо-продуктивних умінь у різних видах діяльності (конструктивній, образотворчій, декоративній); вихованню поваги до трудової активності у цілому та ін. Можливість творчості та самовираження у процесі ручної (художньої) праці дає змогу вихователю поєднувати цей вид діяльності за різними освітніми

напрямами та застосувати її для гармонійного розвитку дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На важливості заохочення та залучення дошкільників до трудової діяльності наголошують учені (Г. Беленька, З. Борисова, А. Ковальчук [1], Т. Комарова, Т. Корж, Г. Сухорукова [7], Л. Швайка, О. Шевцова та ін.), підкреслюючи необхідність дотримання дидактичних принципів активності, наочності, доступності, послідовності, цікавості, безпечності, систематичності та ін. Особливу роль відводять рукоділлю та його поєднанню з іграми, музикою, мистецтвом.

Практика проведення занять із художньої праці (малювання, ліплення, аплікація, декорування, конструювання) у закладах дошкільної освіти є усталеною та науково обґрунтованою, позаяк багатий спектр доступних дітям матеріалів, інструментів та технік ручного творення виробів зумовлює їх змістову та технологічну варіативність (Р. Борщ, Л. Калуська, С. Лозинська, Н. Магеровська, Л. Овчаренко & В. Самсін [3], С. Матвієнко [4], А. Микуліна & К. Михайлова [5], Д. Самойлик, Л. Пісоцька та ін.). Це дає змогу вихователю не лише реалізовувати освітні завдання, спрямовані на розвиток дрібної моторики, сенсорного сприйняття, уяви, творчого мислення та художньо-естетичного смаку, а й урахувати індивідуальні нахили та здібності кожної дитини.

Попри це сьогодні дошкільний педагог має бути готовим до експериментів, пошуку нових ідей та методів роботи, виходячи за межі традиційних підходів, уміти підтримати ініціативу та самостійність малюків у процесі творення, гнучко реагувати на їхні запити та інтереси.

Мета статті – висвітлити окремі особливості та методичні боки проведення занять із художньої праці в умовах ЗДО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Художня праця – не просто створення виробів, це багатогранний процес, що об'єднує практичну діяльність, естетичне пізнання та особистісний розвиток дошкільників. Вона передбачає виготовлення предметів (дитячих саморобок) із найрізноманітніших матеріалів – від традиційних, таких як картон, папір, пластилін, до природних (насіння, плоди кущів, дерев, солома, трава) та навіть вторинних, непридатних (хутро, пір'я, обрізки тканини, нитки, пластик, дрот). Розмаїття «сировини» відкриває безмежні можливості для творення.

Організація занять із рукоділля в умовах закладу дошкільної освіти має бути впорядкованою та планомірною. Ідеться не лише про виконання інструкцій та алгоритмів дій, а й про уміле керівництво з боку вихователя. Зокрема, дотримання поетапності – від задуму, вибору матеріа-

лів та засобів до безпосереднього виготовлення та оформлення готового виробу (досягнення кінцевого результату – «продукту»). При цьому для малюків значущим є сам процес «роботи», до якого вони залучаються. Так вони набувають домірних віку трудових, технологічних умінь і навичок (розуміння властивостей матеріалів, способів використання різних інструментів, координації рухів, виконання елементарних технічних операцій тощо). Окрім «виробничого» аспекту, значення мають і художньо-естетичне опанування світу, формування почуття краси, гармонії та смаку. Власне, через художню працю діти вчаться бачити естетику довкілля, розуміти композицію, пропорції, колірну палітру, опановують основи дизайну. Таким чином, розвивається їхня уява, фантазія, креативність, здатність до нестандартного мислення [4].

Зазвичай заняття з художньої праці проводяться, починаючи із середньої групи, оскільки передбачають обов'язкову практичну роботу – виготовлення виробу у певній техніці рукоділля (для цього малюкам необхідні сформовані елементарні вміння роботи з інструментами та матеріалами). Вони планово інтегруються в освітню програму та спрямовані на системний розвиток трудових та художньо-естетичних навичок дітей. Окрім того, для більш глибокого занурення та розвитку індивідуальних здібностей дошкільників у ЗДО можуть організовуватися гуртки або студії образотворчого та декоративного мистецтва. Це дає змогу дітям додатково опановувати різні техніки художньої праці (вишивання, живопис, оригами, народна іграшка, гончарство, ткацтво, розпис тощо).

Із метою проведення занять із рукоділля вихователь планує їх, визначає тему, мету, зміст та продумує етапи роботи, підсумовує діяльність малюків. Він спостерігає, осмислює активність дітей, визначає їх зацікавленість, зосереджується на тому, які знання та вміння слід скорегувати (як тримати олівець, різати ножицями, користуватися клеєм та ін.) та які якості розвинути (естетичний смак, працьовитість, акуратність, самостійність, наполегливість, старанність тощо). Дошкільний педагог помічає та відзначає успіхи кожного вихованця, звертає увагу на оригінальні рішення, заохочує до подальшої «творчості руками». Це дає змогу малюкам усвідомити власні досягнення, відчувати радість від результату, мати мотивацію для подальших звершень.

Із погляду методичних аспектів організації занять з художньої праці виокремлюють такі його компоненти:

1. Вступ – короткий початковий етап, коли вихователь організовує дітей та зацікавлює темою; мотивує, використовуючи різні методи, прийоми,

повідомляє мету заняття та основні вимоги чи умови роботи, щоб пробудити їхній інтерес до виготовлення виробу.

2. Основна частина (практична робота) – найдовший період заняття, коли дошкільний педагог інструктує, пояснює (за потреби) послідовність (алгоритм) виконання завдання, а діти виготовляють виріб, творять власні образи; надає підказки, вказівки, нагадує про правила безпеки й роботи з матеріалами та інструментами.

3. Підсумок – завершальний етап, вихователь оцінює діяльність дошкільників, звертаючи увагу на докладені ними зусилля, старанність, активність, успішність; аналізує готові вироби з художньо-конструктивного та естетичного погляду [1].

Заняття з художньої праці у закладах дошкільної освіти організовуються як предметні, що означає їх односпрямованість. На них увага зосереджується на одному виді чи техніці рукоділля, наприклад лише на ліпленні. Такий підхід дає змогу вихователю сконцентруватися на конкретному змісті трудової діяльності, а дітям – глибше зануритися у вивчення нового матеріалу чи прийому роботи. Тривалість виконання завдання варіюється залежно від віку дошкільників, ухвалюючи їхні психофізіологічні особливості, рівень концентрації уваги та витривалості.

Необхідним методом навчання художньої праці є вправа, котра завбачує повторення трудових, технічних дій (рухів, операцій) під час роботи з різними матеріалами та інструментами. Ідеться про практикування (вправляння) ручної вмілості та досконалості, котре уможливорює відчуття текстури, гнучкості, міцності, еластичності матеріалу, розуміння особливостей його обробки, послідовності операцій із ним. Наприклад, у роботі з папером це багаторазове різання (по прямій, кривій, по контуру), симетричне вирізування, згинання різними способами (гармошкою, навпіл, за заданими лініями), склеювання дрібних деталей без залишків клею, розташування елементів аплікації у центрі, вгорі/внизу тощо.

Зокрема, застосовують вправи для: запам'ятовування слів-понять (їх розуміння), відтворення інформації; набуття вмінь правильно рухати кистю руки, пальцями, вдосконалення окоміру; повторення дій у різних умовах, відпрацювання однакових дій; закріплення знань про форму, величину, поєднання колір, просторове розміщення елементів виробу; засвоєння основ дизайну, композиції, декорування та ін.

Ще однією особливістю заняття з ручної праці є обов'язкове дотримання техніки безпеки під час роботи з різними засобами, інструментами, сировиною. Такі правила вихованці засвоюють у міру того, як знайомляться з новими матеріалами, обладнанням, технічними прийомами виготов-

лення виробів та набувають відповідних умінь і навичок.

Зауважимо, що у ранній групі заняття зазвичай проводяться у формі ігор. Час залучення – мінімальний, щоб не перевантажувати малюків (10 хв). Як правило, це два заняття на тиждень (малювання та ліплення (або аплікація)). Оскільки діти ще не здатні виготовити виріб, то набувають (важливим є процес) базові трудові вміння. Це забезпечує регулярність, але не надмірність навантаження, даючи їм змогу звикати до трудової діяльності, знайомитися з інструментами та матеріалами для роботи. Тривалість занять поступово збільшується, зокрема у молодшій групі становить 15–20 хв, у середній – 20–25 хв, у старшій – 25–35 хв [6]. Така організація художньої праці передбачає систематичне навчання, даючи дітям змогу опановувати основи різних видів художньо-продуктивної діяльності без надмірного тиску, з урахуванням їхніх вікових можливостей та особливостей праці загалом.

За характером і змістом заняття з рукоділля поділяються на кілька типів:

теоретичні (мистецтвознавчі): на цих заняттях діти знайомляться з видами рукоділля, народними майстрами, ремеслами; засвоюють особливості виготовлення виробів (інструменти, матеріали, техніки), переглядають відео, відвідують виставки, музеї;

практичні (зображувальні, образотворчі, декоративні, конструювальні): діти безпосередньо працюють із різною сировиною матеріалами, виготовляючи власні вироби;

комбіновані: дошкільники одночасно вивчають теоретичний матеріал та набувають практичних навичок творення;

комплексні, інтегровані: базуються на поєднанні різних видів художньо-продуктивної діяльності, технік рукоділля, а також «змішуванні» мистецтв, даючи малюкам змогу працювати та творити самостійно [7].

Вибір типу заняття з художньої праці визначається програмними вимогами та спрямований на вирішення конкретних освітніх завдань, проте ключовим є формування практичних умінь та навичок художньо-продуктивної діяльності (предметно-практичної, технологічної, мистецько-творчої компетентностей дошкільників). Із накопиченням дітьми трудового досвіду їм надається більше можливостей для самостійної роботи та художньо-естетичної творчості, позаяк їхні дії стають автоматичними, більш точними, плавними, упевненими. Без добре розвинутої ручної вмілості малюкам важко реалізувати свої ідеї.

Дошкільний педагог відіграє ключову роль в організації та корекції ручної праці вихованців. Він заохочує кожного до прояву здібностей,

використовуючи непрямі методи впливу: стикування, демонстрування, власну захопленість справою, навіювання тощо. Пряме керівництво переважає у ранній та молодшій дошкільній групі, у яких діти вчать «працювати». Із дорослішанням малюків участь педагога зменшується, вони частіше самостійно планують, продумують, конструюють та виготовляють вироби на заняттях. Гнучкість вихователя виявляється у здатності реагувати на потреби дошкільників, урахувати їхні запити та бажання, комбінувати різні технології виготовлення дитячих виробів (нетрадиційні матеріали, нові незвичні техніки роботи, спільні творчі проєкти та ін.) [3].

Наприклад, у старшій групі дошкільнята можуть самостійно створювати колективні вироби. Щоб організувати спільну діяльність, вихователь використовує різні підходи:

Об'єднання індивідуальних робіт: малюки створюють окремі вироби, які потім збираються у єдину композицію (кошик із писанками, прикраси на ялинку) або виставку.

Робота «на одному аркуші»: дошкільники працюють разом над одним великим твором (наприклад, фризом чи панно), де кожен виконує свою частину, узгоджуючи дії з іншими.

Поетапна робота («естафета», «конвеєр»): почергове створення виробу; діти послідовно виконують операції та дії, передаючи роботу один одному [4].

Наголосимо, що обов'язковим методичним аспектом занять із художньої праці є аналіз виконаної роботи (виготовленого виробу). Він значущий не лише для оцінки результату, а й для розвитку самосвідомості, критичного мислення та соціальних навичок дитини. Проводиться зазвичай у старшій дошкільній групі та здійснюється за таким планом: загальна характеристика виробу (Що це? Для чого? Який вийшов виріб?); підкреслення позитивних рис саморобки (схожості з реальним предметом, оригінальності, доцільності підбору кольорів, пропорційності), схвалення малюка (за старанність, зосередженість, допомогу тощо); делікатне, доброзичливе вказування на недоліки (за потреби, із метою покращення в майбутньому), зауваження до дій чи результату, а не критика особистості дитини; рекомендації (спробувати по-іншому), заохочення (віра в можливість дошкільника). Іноді вихованцям пропонують самостійно здійснювати аналіз виготовленого об'єкта для саморегуляції, саморефлексії, удосконалення критичного мислення, уміння дати пораду, пояснити, що вийшло і чому, сприймати зауваження тощо.

На вибір методики проведення заняття з художньої праці, його типу та послідовності

роботи впливають: зміст дошкільного виховання, визначений програмами розвитку дітей; майстерність вихователя, його вміння з рукоділля; рівень матеріально-технічного забезпечення ЗДО (наявні обладнання, інструменти, матеріали); запити та інтереси самих вихованців тощо.

Таким чином, для успішної організації художньої праці у закладі дошкільної освіти вихователів необхідно враховувати загальні методичні орієнтири:

- підготовка та планування: ретельний підбір матеріалів, інструментів та обладнання, згідно з віком малюків, їхнім досвідом та можливостями;
- продумування дизайну дитячих виробів із поступовим ускладненням завдань із метою вправлення та вдосконалення дрібної моторики, трудових умінь, естетичних, творчих здібностей та базових якостей;
- урізноманітнення форм, методів, технік художньої праці, способів організації спільної діяльності, демонстрування варіативності виконання завдань, застосування нетрадиційних способів виготовлення виробів;
- створення доброзичливої атмосфери успіху, забезпечення мотивації, позитивного настрою, стимулювання пізнавальної активності та бажання творити, заохочення, підтримка впевненості у власних силах;
- формування вміння аналізувати та оцінювати вироби, сприймати красу та самовиражатися;
- виховання поваги до своєї та чужої праці, самоконтроль, дисципліна, самоорганізація у колективі [2].

Висновки. Отже, заняття з художньої праці є невід'ємною частиною педагогічного процесу у закладі дошкільної освіти. Їх проведення має скеровуватися на реалізацію завдань різних освітніх напрямів дошкільного виховання. Вихователь повинен глибоко розуміти потреби дітей та ефективно застосовувати методику художньо-продуктивної діяльності, урахувати особливості дитячої праці, послідовність, періодичність виготовлення виробу. Він творчо підходить до організації рукоділля та забезпечує оптимальні умови для розвитку художньо-творчих здібностей дошкільників.

Основними методичними аспектами проведення занять із художньої праці у ЗДО є: дотримання поетапності; демонстрація послідовності виготовлення виробу; безпосередня практична робота вихованців; вправлення та поступове вдосконалення трудових дій, умілої; дотримання правил техніки безпеки; ускладнення завдань та самостійна творчість малюків; аналіз дитячих саморобок та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук А. Трудове навчання і художня праця з практикумом : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2006. 180 с.
2. Крамаренко А., Донських К. Методика трудового навчання та художньої праці : навчально-методичний посібник. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. 302 с.
3. Магеровська Н., Овчаренко Л., Самсін В. Світ образотворення руками малюка : навчально-методичний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2014. 218 с.
4. Матвієнко С. Художня праця та основи дизайну : навчальний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 201 с.
5. Микуліна А., Михайлова К. Художня праця як засіб формування у дошкільників природничо-екологічної, предметно-практичної та технологічної компетентностей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 74. Т. 2. С. 171–177. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-2-26>
6. Основи дизайну та художня праця : навчально-методичний посібник / уклад. А.Г. Івершинь. Одеса, 2022. 203 с.
7. Сухорукова Г. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник. Київ : Слово, 2010. 367 с.

REFERENCES

1. Kovalchuk, A. (2006) Trudove navchannia i khudozhnia pratsia z praktykumom [Labor education and artistic work with practical training]. Kamianets-Podilskyi: Abetka, 180 s.
2. Kramarenko, A. & Donskykh, K. (2011) Metodyka trudovoho navchannia ta khudozhnoi pratsi [Methods of labor training and artistic labor]. Donetsk: LANDON-KhKhI, 302 s.
3. Maherovska, N., Ovcharenko, L. & Samsin, V. (2014) Svit obrazotvorennia rukamy maliuka [The world of art created by a child's hands]. Lviv: Liha Pres, 218 s.
4. Matviienko, S. (2016) Khudozhnia pratsia ta osnovy dyzainu [Artistic labor and basics of design]. Nizhyn: Vyd-vo NDU im. M. Hoholia, 201 s.
5. Mykulina, A. & Mykhailova, K. (2024) Khudozhnia pratsia yak zasib formuvannia u doshkilnykiv pryrodnycho-ekolohichnoi, predmetno-praktychnoi ta tekhnolohichnoi kompetentnostei [Artistic labor as a means of forming natural science and ecological, subject-practical, and technological competencies in preschoolers]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 74, Tom 2. S. 171–177. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-2-26>
6. Osnovy dyzainu ta khudozhnia pratsia [Basics of design and artistic labor] / Ukladach A.H. Ivershyn. Odesa, 2022. 203 s.
7. Sukhorukova, H. (2010) Obrazotvorche mystetstvo z metodykoiu vykladannia v doshkilnomu navchalnomu zakladi [Visual arts with teaching methodology in preschool educational institutions]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Slovo», 367 s.